

## Секція 15. НАУКОВІ ОСНОВИ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВИХ ВИРОБНИЦТВ І ТОРГІВЛІ

**М.В. Арделян**, канд. філол. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

**І.В. Удовенко**, канд. філол. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

### РОЛЬ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ З ВІДНОШЕННЯМ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В СЕМАНТИЧНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕКСТУ

Текст і сьогодні є об'єктом лінгвістичного дослідження, зокрема всі аспекти його аналізу пов'язані з центральним питанням природи будівельних ознак тексту як категорії мови. Існують різні підходи до аналізу тексту: стилісти ототожнюють текст і стиль, вважають ознаки якоїсь сукупності однотипних текстів реальною функціонально-стилістичною єдністю, ідеї генеративної граматики призводять до пошуків моделі тексту, часто з нормативною метою "правильних" і "неправильних" текстів (або тріади не-текст – рудиментарний текст – правильний текст), синтаксисти вважають текст вищою синтаксичною одиницею, у склад якої по-різному входять одиниці нижнього порядку (речення, надфразова єдність, складне синтаксичне ціле, абзац тощо). Широке коло проблем, що ставить перед собою лінгвістика тексту, є причиною виникнення цілої низки напрямків дослідження його. Не зважаючи на чисельні окремі дослідження механізмів побудови тексту, залишаються недостатньо визначеними деякі питання.

За останні роки з'явився цілий ряд праць, присвячених вивченню семантики і синтаксису тексту. Зокрема увага приділялась функціонуванню складносурядних речень у тексті (В.І. Запорожцев), ролі займенниково-співвідносних речень в організації метатексту (О.В. Ткач), ролі складнопідрядних порівняльних речень у формуванні змісту тексту (С.В. Постнікова).

Аналізовані речення функціонують не окремо, а є компонентами тексту і лише в ньому найповніше виражають свої особливості. Складнопідрядні речення як компоненти тексту беруть участь у творенні таких відношень, як "смилова взаємодія" та "смилова виділеність".

В основі першого наявна когерентність лінійного типу: безпосередній зв'язок між реченнями як окремими частинами тексту і залежність їх одне від одного. Як показав аналіз, нечасто саме речення з відношенням ідентифікації є зачином, тобто займає початкову позицію. Воно вводить у зміст тексту, а наступні компоненти тексту розширюють загальну думку. Прикладом може послугувати такий текст: *Першим, кого зустрів Верига, був гайдук з приплюснутим*

*носом. Він стояв на греблі й допитливо оглядав ставок... Зачувши кроки, гайдук обернувся. Коли б Верига побачив усіх гайдуків за першого наїзду, він би зразу упізнав у ньому Юзека, надвірного козака стражника коронного (П. Панч).* Використання лексеми *перший* у ролі опорного слова дозволяє виділити суб'єкт із кола інших як такий, що потрапляє в поле зору мовця або повинен потрапити в поле зору реципієнта першим, надати йому виключності.

Найчастіше досліджувані речення функціонують в тій частині тексту, яка відображає розвиток подій.

Також складнопідрядні речення з відношенням ідентифікації можуть узагальнювати думку, висловлену попередніми об'єднуючими реченнями. Використання досліджуваних речень у композиційній структурі тексту є досить поширеним явищем. Вони ніби встановлюють межу, виступають обрамленням "мікротексту", визначаючи його початок і кінець.

Складнопідрядні речення з відношенням ідентифікації як компоненти тексту беруть участь у творенні такого виду відношень, як "смилова виділеність". У зв'язку з тим, що для тексту характерний визначений обсяг і протяжність, які представляють одне ціле, то не обов'язково кожна частина тексту пов'язана з попередньою. Тому окрім участі у створенні складного синтаксичного цілого, складнопідрядні речення з відношенням ідентифікації виконують ряд додаткових семантичних функцій, зокрема виступають як "тематичні руптури", ускладнюючи зміст висловлення. Сутність полягає в тому, що досліджувані речення в цілому розривають лінію викладу і направляють увагу реципієнта в бік якоїсь ізольованої деталі. Компоненти досліджуваних речень істотно відрізняються від оточуючого контексту. Вони ніби утворюють другий план. Ці "тематичні руптури" до і після з'єднувальної конструкції в прикладі повертають реципієнта в минуле, пояснюють причини виникнення прізвиська нового отамана. Після цього виклад продовжується. Ця спільність змістів з'єднувальної конструкції, що передає опис героїв у минулому, семантичне виділення всієї конструкції в цілому і підкреслює смислову цілісність складнопідрядного речення з відношенням ідентифікації.

Аналіз складнопідрядних речень з відношенням ідентифікації як компонентів тексту дозволяє стверджувати, що вони виконують різні функції в композиційній структурі тексту: займають початкову позицію, продовжують лінію викладу й узагальнюють думку, тобто вони є засобом створення когерентності тексту. А розриваючи лінію викладу, досліджувані речення зупиняють увагу реципієнта на важливому моменті, подаючи при цьому більший обсяг інформації.